

СТАНОВИЩЕ

на Съвета на ректорите на българските висши училища

по повод: инициативата за сключване на Национален колективен трудов договор за сектор „Висше образование“

На 13 февруари в Съвета на ректорите на висшите училища постъпиха редица сигнали и запитвания от членове на академичните общности на различни висши училища, от ректори, председатели на Общи събрания и Съвети на настоятели, както и от работодателски организации по повод проектодокумент, носещ наименованието „Национален колективен трудов договор за сектор „Висше образование“. Като страни по него са посочени министърът на образованието и науката Красимир Вълчев, синдикат КНСБ-ВОН, синдикат „Висше образование“ към КТ „Подкрепа“ и Сдружението на държавните висши училища в Република България, представлявано от ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ проф. д-р Георги Вълчев.

Във връзка с тази инициатива Управителният съвет на Сдружението на Съвета на ректорите на висшите училища изразява следната своя позиция:

Официалният законово определен орган, който изразява общите интереси на висшите училища пред държавните органи по силата на чл. 23, ал. 1 от Закона за висшето образование е Съвета на ректорите на висшите училища в Република България.

В конкретния случай, при воденето на преговорите и изработването на посочения проектодокумент, нашата организация не е била информирана за инициативата, не е участвала в обсъждането и няма нищо общо с авторството на представения на преподавателите в ръководените от нас висши училища окончателен проект.

Това обстоятелство го прави от законова гледна точка, обществено непредставителен и социално нелегитимен.

Длъжни сме да отбележим, че страна по него се явява не Съвета на ректорите, съществуващ от над 30 години, а вписаното едва през м. декември 2025 г. Сдружение на държавните висши училища в Република България. Същото обединява едва част от държавните висши училища у нас и няма никаква представителност по отношение на частните висши училища, към дейността на които този проектодоговор има също важно отношение.

Не става ясно дали разпространяваният проектодокумент е бил обсъждан от академичните органи на управление на съответните висши училища, членуващи в това сдружение, даван ли е мандат за неговото подписване от тяхна страна и запознати ли са те с неговото съдържание. Още повече, че същите висши училища, по силата на самия закон членуват и в Съвета на ректорите.

Особено притеснение буди фактът, че той става публичен в дните на предстоящ избор на нов състав на Министерския съвет, съответно на нов министър на образованието и науката, както и на нов финансов министър. Заявените намерения представляват необосновано прибързано действие, което видимо цели обвързване на следващо политическо ръководство на министерството с акт, пораждащ дългосрочни правни и финансови последици за държавните и за частните висши училища. Подобна практика противоречи на принципите на правна сигурност, предвидимост и добросъвестност в управлението, заложили в конституционния и административния ред на Република България.

Анализ на неговото съдържание открива противоречия на закона и базови принципи на трудовото право. Основен и непреодолим порок на проекта е липсата на реална и законово изискуема представителност на работодателската страна в лицето на Сдружението на държавните висши училища в Република България. Както вече бе посочено то не представлява всички висши училища, а само ограничен кръг от тях, и няма законов мандат да договаря подобни актове, нито според ЗВО, нито според КТ. Сдружението не е признато като национално представително работодателско тяло за сектор „Висше образование“ и не разполага с правомощия да се споразумява относно условия с обвързващо действие за цялата система.

Посоченото в проектодокумента правно основание – чл. 50, 51 и 51б от КТ е приложимо единствено и само към представителни организации на работодателите. Съгласно Кодекса на труда, Колективен трудов договор на национално или отраслово равнище може да бъде сключен само от такава организация. В настоящия случай не е доказано изпълнение на изискванията за представителност, което прави проекта несъответстващ на императивните разпоредби на трудовото законодателство и поставя под съмнение наред с неговата публична и правната му валидност.

С цел избягване на подобни ситуации, през последните години Съветът на ректорите нееднократно поставя въпроса за законово уточняване и допълване на своя статут, но среща упорития отказ на министъра на образованието и науката да включи като носител на законодателна инициатива тази тема като свой приоритет. Нашите действия са оставили обществени и исторически знаци, по които могат да бъдат проследени.

Правомощията на нашата организация, които съгласно препоръките на ОИСР би следвало да се разширяват, с оглед добрите практики в развитите страни, видимо съзнателно се ограничават от държавата, а като негативен пример за подобно отношение може да бъде посочено и изключването на организацията от междуведомствената комисия за определяне на научноизследователските висши училища. При това, въпреки изключително острото ни отрицателно становище, изразено в процеса на обществено обсъждане на постановлението.

Не можем да подминем и обстоятелството, че настоящият проектодокумент се предлага в условието на действието на удължен бюджет от миналата година и неясна рамка на бюджета за 2026 г. Видно от съдържанието му, заложените в него параметри дублират тези в чл. 92 ЗВО, които обаче национално представителните работодателски организации КРИБ, БСК, БТПП и АИКБ обявиха, че се нуждаят от преоценка. Още по-притеснително е, че бюджетът на държавните висши училища заедно с бюджета на БАН през 2025 г. не достига регламентирания от закона 0,9% от БВП. Всичко това, в условията на месечни бюджети на държавните висши училища от една дванадесета от миналогодишния бюджет, допълнително затруднява изпълнението на посочените

в проектодокумента финансови ангажименти на висшите училища по отношение трудовите възнаграждения като съответен процент от средната брутна работна заплата за страната за последните 12 месеца.

Нещо повече, в проекта тези законови разпоредби се разширяват и се предлага фиксиране на добавката за придобит трудов стаж и професионален опит за цялата система (включително и за частните университети) да стане 1,3% (при определен в КТ и НСОПЗ минимален размер от 0,6%). Това е клауза в пълен противовес със заявяваните многократно намерения на министъра на образованието и науката Красимир Вълчев, в последните десет години, за премахване на наречения от самия него „рентиерски“ елемент при формиране на трудовите възнаграждения на членовете на академичния състав. През годините в подписаните от някои висши училища програми за финансово оздравяване, ректорите им са приемали изричното условие този елемент в структурата на работната заплата да бъде редуциран. Същото важи и по отношение и националното фиксиране на допълнителното трудово възнаграждение за притежавана ОНС „доктор“ и научна степен „доктор на науките“ - съответно на на 300 и 500 евро. Това разбира се би била чудесна идея, ако предоставяното от страна на държавата финансиране към висшите училища обаче го позволява.

Недоумение буди и мярката, заложена в т. 3.2 от проекто колективния договор, изискваща обединяването или закриването на бакалавърски специалности и на магистърски програми, при които приходите надвишават разходите, което е политика, водеща до фалит на съответното висше училище, което пък от своя страна е финансово престъпление.

В конкретния случай, отново се предприемат действия за регулиране и предварително обвързване на разходите на университетите, без да е налице каквато и да е яснота относно приходната част на бюджетите им, която следва да ги обезпечи. Тази политика на управляващите от 2020 г. насам е била обект на последователна критика и несъгласие на Съвета на ректорите, който ясно и публично е изразявал своите притеснения за липсата на устойчивост и предвидимост на подобна стратегия.

Съветът на ректорите цени диалога и партньорството както със синдикатите, така и с министъра на образованието и науката. Като носители на академичната автономия ние ясно съзнаваме, че без тях нашите университети не могат да постигнат целите, които държавата им възлага и да реализират обществените очаквания, с които са натоварени. Ние не бягаме от тази отговорност, но можем да я осъществим единствено и само в режим на откритост и взаимна подкрепа, каквито понастоящем липсват.

С уважение:

**Управителен съвет на Съвета на
ректорите на висшите училища в
Република България**

